

יג. טענה האשה מאיס עלי והתברר שהבעל עשה שלא כהוגן שקדשה ברמאות ותחבולות, כופין אותו לגרש²³.

הביאה אף הד"מ באבהע"ז סי' קנ"ד סקי"ב ובשו"ת דברי ריבות סי' ש"ה ובשו"ת חת"ס אבהע"ז ח"ב סי' קס"ז, ומשמע שם דכולהו מודו ליה לאו"ז. ויש לציין שאף בעל הגמ"י רבי מאיר הכהן תלמיד מהר"ם מרוטנבורג שהביא את האו"ז הסכים עמו. ועי' עוד בב"ש אבהע"ז סי' ע"ז סק"ב בסו"ד שם שרמז לתשו' מ"י הנ"ל וכן רמז לו בשו"ת אבנ"ז אבהע"ז סי' ג' סק"ח. ועי' עו"ד משכ"ב בנספח ו שהארכנו בזה לבאר את שיטת האו"ז ואף הבאנו שם דהגרע"א בדו"ח (כתבים דף צ"א ע"ב) כתב כעין סברת האו"ז, עיי"ש.

23. רמ"א אבהע"ז סי' ע"ז סעיף ג'. ומקור דבריו משו"ת הרא"ש כלל ל"ה סוף אות ב' הראשון. והנה מאחר שהפוסקים נבוכו בהסבר דברי הרא"ש, על כן יש בתחילה לצטט את דברי הרא"ש ולאחר מכן יש להבהיר את דבריו להלכה. וז"ל הרא"ש שם בסוף תשובתו: "אמנם אם נראה לכם רבתי וכו' שאם המקדש אינו אדם ראוי והגון לדבק בבת טובים ונכבד ובתרמית פיתה, וקרוב הדבר לדמותו לעובדא דנרש דגרסי' ביבמות בפרק ב"ש (ק"י, א) משום שנעשה שלא כהוגן הפקיעו הקידושין, גם זה שעשה שלא כהוגן, נהי דקידושין לא נפקיע, מ"מ יש לסמוך בנדן זה על דברי קצת רבותינו שפסקו בדינא דמורדת דכופין אותו לגרשה. אמנם יש לנסות אם יוכלו לפייסו בריצוי כסף, ואם לא יאות, אני נגרר אחריכם לכופו לגרשה". עכ"ל. וחזינו מדברי הרא"ש שתי סיבות שבגללן כתב לכופו, האחת, דדמי לגמ' ביבמות ק"י, א דאיתא שם עובדא בנרש שאדם קדש אשה כשהיא קטנה ולאחר שגדלה בא אחר וקידשה קידושין דאורייתא, רב אשי אמר הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו בו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, וס"ל לרא"ש דכל מקרה הדומה למקרה הנ"ל, יש מקום לדון ולהפקיע את הקידושין, ולא באר הרא"ש מדוע החליט כי במקרה זה "נהי דקידושין לא נפקיע". הסיבה השניה שהחליט לכופו היא דיש לסמוך במקרה זה על קצת רבותינו שפסקו דכופין לגבי מורדת. וגם כאן לא באר לנו הרא"ש האם מתכוון לשיטת הרמב"ם דס"ל שכופין בכל מורדת הטוענת מאיס עלי, או שמא כוונתו לתקנת הגאונים שתקנו לכופו. ועי' בביאור הגר"א בסי' ע"ז סקל"ה שכתב בביאור דברי הרא"ש, כי מאחר ובהג' אשרי בכתובות פ' אע"פ סי' ל"ה כתב בשם רה"ג ורגמ"ה דהגאונים תקנו לכופו במורדת, על כן הרא"ש בתשובה הנ"ל כתב שבכה"ג יש לסמוך על הגאונים. וכע"ז כתב אף בשו"ת צ"צ אבהע"ז סי' רס"ב וכ"כ החזו"א אבהע"ז סי' ס"ט כ"ג ד"ה "ובפ"ת". אך דבריהם צ"ע, שהרי הרא"ש בכתובות שם כתב להדיא שהתקנה היתה לענין הממון בלבד אבל לא שיכפוהו לגרשה וע"ז העיר שם הג' אשרי דבה"ג ורגמ"ה פליגי על הרא"ש וס"ל דהתקנה היתה לכופו, וא"כ אין אפשרות לבאר בתשו' הרא"ש דס"ל כתקנת הגאונים. שו"ר להגר"ח ג' צימבליסט שליט"א בפד"ר ט' עמ' 182 שהעיר בזה דאין אפשרות לבאר בתשובות הרא"ש שכוונתו לתקנת הגאונים שהרי ס"ל שלא תקנו לכופו, ולכן הסיק שם שכוונת הרא"ש לשיטת הרמב"ם דבכל מורדת דמאיס עלי ס"ל שכופין אותו. אך גם דבריו צ"ע, שהרי הרא"ש בתשו' כלל

[אח"ח 1234567]

מ"ג אות ו' וכן בכתובות פ"ה סל"ד פסק להדיא כר"ת דאין כופין ודלא כרמב"ם. (ואגב, יש להעיר כי בתשו' הרא"ש כלל מ"ג אות ח' כתב דהגאונים תקנו לכופו וסותר לדבריו בפ"ה דכתובות סי' ל"ה שכתב דלא תקנו לכופו. וצ"ע). וראיתי לאחרונים (שו"ת מעשה איש אבהע"ז סי' י"ב ושו"ת היכל יצחק ח"א סי' ב' אות ח') שכתבו דכוונת הרא"ש בתשובתו הנ"ל היא שיש לכופו מחמת שיש לאשה אמתלא מבוררת ובכה"ג ס"ל לרא"ש שיש לכופו ורק היכא דאין לה אמתלא מבוררת ס"ל לרא"ש דאין לכופו. אך כל המעיין בתשובת הרא"ש הנ"ל יראה שאין לומר כן בדבריו, שהרי הרא"ש השווה את דבריו לנידון בגמ' ביבמות ורק משו"ה כתב שמאחר שדומה הדבר לגמ' ביבמות שנהג עמה ברמאות על כן יש מקום לכופו, ולדברי האחרונים הנ"ל לא היה כל צורך להשוות לגמ' ביבמות אלא הו"ל לרא"ש לומר בפשיטות דכופין משום דאית לה אמתלא מבוררת. שו"ר בשו"ת מקור ברוך סי' י"ז שכתב בעין סברא זו לדחות את ההשוואה בין שו"ת הרא"ש הנ"ל למש"כ בשו"ת רשב"ש סי' צ"ג דכופין באמתלא מבוררת וזאת משום שאם אכן הרא"ש היה סובר כרשב"ש, לא היה צריך להשוות זאת לגמ' ביבמות, עיי"ש, וכ"כ מוהרי"ט ח"א אבהע"ז סי' מ' ד"ה "תשובה", עיי"ש. עוד דבר תימה ראיתי בשו"ת מהרש"ל סי' כ"ה ד"ה "גרסינן" שהביא שם את תשובת הרא"ש הנ"ל ובאר אותה באופן שונה מכל הפוסקים. וז"ל שם אחר שצטט את תשובת הרא"ש הנ"ל: "וא"כ דוקא התם שנתקדשה לו ברצון טוב ומה בכך שהיתה באהבה אותו אפי' היא חשובה ממנו, שכל אחד מבקש מעולה וחשובה להדבק בה ולא עביד פריצותא אלא דקידש בלא שידוכי, וגם היה למדן בר אוריין והיא היתה מודה בדבר רק שאח"כ בגדה בו ואמרה מאיס עלי, וא"ה כתב טוב לפתות אותו בריצוי כסף, ואם לא, יכופו אותו", עכ"ל. וכל דבריו תמוהים, שהרי המשמעות בדברי הרא"ש שהבעל נהג איתה "בנכל ובתרמית" משא"כ להסבר המהרש"ל הבעל נהג כשורה ואדרבה היא בגדה בו, וכל אשמתו היתה שקידש בלא שידוכי, ואנו עומדים ותמהים, היכן מצינו דין כפיה לגרש במקדש בלא שידוכי הרי בסוגיא בקידושין י"ב ע"ב איתא דרב מנגיד על דמקדש בלא שידוכי ותו לא, ובודאי שאין כופין לגט בכך, וכל דבריו צ"ע רב. אך הביאור הנכון בתשובת הרא"ש הנ"ל הוא כמש"כ בשו"ת מהרי"ט אבהע"ז ח"ב סי' מ', עיי"ש שהביא את תשובת הרא"ש הנ"ל ובאר את דבריו וז"ל: אלא שזה הריק פיתה אותה בנכל ובתרמית, נהי דקידושין לא נפקיע, שלא היה הרא"ש ז"ל מחשיב עצמו כבי דינא דר' אמי ור' אסי דאלימי לאפקועי ממון של קידושין, ועוד שכתב הריב"ש סי' שצ"ט בשם הרשב"א שלא בכל מי שעשה שלא כהוגן או שנהג מנהג רמאות נפקיע קידושין וכו', לכך כתב שיש לסמוך באותו הנידון על מקצת רבותינו שפסקו בדינא דמורדת שכופין לגרש, הרי שלא רצה להקל אלא שבדורות הראשונים היו מוציאים אותה בלא גט בהפקעת ב"ד, בדורות האחרונים אמר לכופ לגרש שיקרא גט מעושה בישראל כדין, שאם הדין נותן להפקיע קידושין, כ"ש שהדין נותן לגרש". עכ"ל. ומבואר בדבריו דדוקא במקרה המובא ברא"ש שנהג בתרמית כופין לגרש והכפיה במקרה כזה היא כדין וניתן לסמוך במקרה זה בלבד על הפוסקים שכתבו לכופ במורדת דמאיס עלי (כשי' הרמב"ם), ואע"פ שהרא"ש ס"ל דאין לכופ במאיס עלי, אולם הנימוק העיקרי הוא שענין מאיס עלי אינו נמנה במתני' דפ'

יד. יש אומרים שדין זה כשקדשה ברמאות שכופין, הוא דוקא בקידושין בלבד כשעדיין לא היו נישואין, אך אם כבר נשאת, אין כופין להוציא²⁴, ויש חולקים²⁵.

אוצר החכמה:

המדיר (עי' לעיל הע' 4), ומאחר דלא אמרו חז"ל דכופין בזה על כן אין כופין, משא"כ בנד"ד הרי איתא בגמ' ביבמות במקרה דומה לזה דאנו מפרידים ביניהם ע"י הפקעת קידושין, כלומר דמן הדין חייבים להפריד ביניהם, ואם ההפרדה ביניהם ע"י הפקעת קידושין נחשבת כדין, ק"ו שהכפיה לגט נחשב כגט מעושה כדין, כלומר, לדברי מהרי"ט הכפיה בנד"ד אף היא מפורשת בחז"ל בגמ' ביבמות וילפי' משם מדין ק"ו ובעין מש"כ הירו' בפ"ט דגיטין ה"ט דאם משום ריח הפה כופין, משום חיי נפש (דאיני זן ואיני מפרנס) כ"ש, עיי"ש. ומעתה לפי"ז, מאחר שכל יסוד הכפיה כדין בנד"ד נובע מדין הפקעת הקידושין במקרה דומה ובתקופת חז"ל שהיה להם כח להפקיע, על כן דוקא במקרים מעין אלו הכפיה היא כדין משום שנלמדת מק"ו מהסוגיא ביבמות, אך בשאר מקרים של רמאות שלא מצינו שהפקיעו בהם חז"ל את הקידושין, אף אין כופין בהם, וכ"כ הריב"ש הנ"ל בסי' שצ"ט (שהביאו מהרי"ט) בשם שו"ת הרשב"א (ח"א אלף קפ"ה וח"ב ר"ל ומיוחסות קב"ה) "שאין לנו לומר אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה כי אם במה שמצאנו מפורש בדברי רז"ל, אבל לא בכל מי שעשה שלא כהוגן, שא"כ באומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו אלא שנהג בו מנהג רמאות (קידושין נח, ב) היה לנו לומר הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, אלא שאין אומרים כן וולתי באותן שאמרו חכמים ז"ל בפירוש". עכ"ל. ועי' עוד בחז"ל סי' ס"ט סקב"ג (הו"ד להלן הע' 27) שבזמן מדעתו למסקנת מהרי"ט. עיי"ש. ויש להעיר בזה כי לדברי מהרי"ט, עיקר הסיבה לכופו לגרש הוא מדין קידשה ברמאות ולא מחמת טענת מאיס עלי ואף בלא טענת מאיסות אלא טוענת סתם שאינה רוצה בו ותובעת גט משום שקידשה ברמאות, גם אז כופין אותו, אלא שהרמ"א הביא דין זה בסי' ע"ז בדיני מאיס עלי משום שבתשו' הרא"ש עוסק שם שטענה האשה טענת מאיסות, אך גם בלא"ה כופין אותו כמשנ"ת. ועי' עוד משכ"ב בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי סי' ו' דף כ"א ע"א ד"ה "והילכך".

24. הפלאה לכתובות בקונטרס אחרון שם סעי' י"ח, וז"ל: והנה בתשובת הרא"ש שם מיירי בקידושין לבר וכו', א"כ י"ל דבנשאה כיון דאמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכוון לקדשה בביאה, אפי' אם לא יתקיים בתנאי תו אין יכול לכוף אותה, וכן י"ל דגם לגבי דידה שייך בנשא לומר א"א עושה בעילתו בעילת זנות. עכ"ל. עיי"ש שכתב דלפי"ז אם הבעל כבר נשא את האשה אינו יכול לבוא בטענות שרימתה אותו והעלימה את מומה, וסיים שם דה"ה לגבי דידה שאם כבר נשאת אינה יכולה לבוא בטענות שהבעל רימה אותה דכשם שלגביו אמרי' אאעבב"ז ה"ה לגביה אינה נבעלת בעילת זנות, וסיים שם: מיהו י"ל כיון דעב"פ היה ברמאות יכולים לכופה, וצ"ע, וכתב בשד"ח מע' אישות סי' ב' אות ט"ז דכיון דמסיק בצ"ע, ודאי דאין לבופה מספק, וראיתי בפד"ר א' עמ' 73 שהביא הגריש"א ראייה להפלאה מדברי שו"ת מהרי"ט ח"א סי' קי"ג שנשאל שם על מי שנשא אשה ולאחר שנשאה נודע לו שהיא חולה במחלת הנפילה,

פו. טענה האשה טענת מאיס עלי מחמת מומין שהיו לבעל טרם הנישואין ונהג עמה ברמאות שהעלים ממנה מומין אלו, יש אומרים שכופין את הבעל לגרש²⁶, ויש חולקים וסוברים שאין כופין²⁷.

ודן שם המהרי"ט האם כופין אותו להוציא ולא נחית כלל לדון לכופו משום שקידשה ברמאות ועשה שלא כהוגן, והיינו שסובר בהפלאה שדינו של הרא"ש הוא רק בקידושין אבל בנישואין אין כופין לגרש. אך לענ"ד אין ראיה מדברי מוהרי"ט לדברי ההפלאה שהרי המהרי"ט לשיטתיה אזיל עפ"מ ש"ב בח"ב אבהע"ז סי' מ' (הו"ד לעיל הע' 23) שהרא"ש ס"ל דאין כופין אלא במקרה הנדון שם הדומה לגמ' ביבמות ק"י ע"ב אך בשאר מקרים של רמאות כגון שהעלים את המום ממנה ברמאות, אין כופין משום שלא מצינו בחז"ל שהפקיעו קידושין בכה"ג וממילא אף אין כופין בנידון (וכמשנת"ל לעיל בהע' 23), וזהו טעמו של מהרי"ט אף בח"א סי' קי"ג דאין כופין אלא במקום שמצינו בחז"ל שהפקיעו את הקידושין, ומעתה לפי"ז ליכא ראיה כלל לדברי ההפלאה משום שהמהרי"ט שם לא דן לכופו מדין רמאות שהרי אין כופין בזה כמשנ"ת ולא מטעמו של ההפלאה. שו"ר בשד"ח הנ"ל שכתב שם שמצא בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"א סי' ר"א שהוא והרב השואל ס"ל כחילוקו של ההפלאה בין קידושין לנישואין.

הנחת 1234567

25. שו"ת אור גדול סי' ה', עמ' 82 ד"ה "ולדעתי", עיי"ש שדחה את דברי ההפלאה.

26. עי' ברמ"א אבהע"ז סי' קי"ז סעיף י"א שכתב "אבל משום שאר מומין אינו יכול לגרשה בעל כרחיה". ועי' ב"ש שם סקכ"ד שכתב: ונראה דאירי במומין שנוולד בה או שידע מהם, אבל אם היה בה מומין והוא לא ידע, י"ל דכופין אותה כיון דעשתה שלא כהוגן כמש"כ בתשובת הרא"ש כלל ל"ה אם הוא עשה שלא כהוגן וקידש ברמאות כופין אותו, ה"ה דכופין אותה, עכ"ל. וחזינן מדבריו שהבין מתוך תשובת הרא"ש דאף לגבי העלמת מומין ברמאות כופין אותו לגרש. ועי' בשו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' ק' שכתב דדוקא שהעלמת המום היתה תוך ערמה ורמאות (מעין דברי הגמ' ביבמות ק"י שהוא המקור לדברי הרא"ש שם), אך אם העלמת המום היתה בתום לב משום שלא היה ידוע לו מהמום או שחשב שאינו מום וכדו', אין כופין בכה"ג. ועי' בשו"ת אור גדול סי' ה' סק"ב שהצדיק את דעת הב"ש ודחה את דברי גליא מסכת שחולק על הב"ש. וכ"כ בשו"ת עין יצחק ח"ב סי' ל"ה סוף סקל"ד, עיי"ש שכתב בפשיטות דאף במומין שייך דינא דהרא"ש. וכן משמע משו"ת חת"ס אבהע"ז ח"א סי' קט"ז (הו"ד בפת"ש סי' ע"ז סק"ח), עיי"ש שהשוה דין מומין לדינו של הרא"ש הנ"ל. ועי' עוד בב"ש סי' קנ"ד ס"ב שכתב דיסוד האי דינא כשהעלים את המומין הוא משום דהוי כמקח טעות בקידושין אלא בכ"ז בעינן לגט משום דהוי ספק קידושין, כלומר דאי נימא דהוי מקח טעות, אינה צריכה גט, ועל הצד שמא תפסו הקידושין, יש לכופו משום שקדש ברמאות. עי' משכ"ב לעיל בפרק ח' הע' 7 והע' 19.

27. שו"ת גליא מסכת בקונטרס אחרון סי' ה', הו"ד בפת"ש אבהע"ז סי' ל"ט סק"ה,

טז. היתה האשה מקודשת לשני אנשים מספק ומותרת מן הדין להנשא לאחר מהם לאחר שתקבל גט מהשני וטענה האשה מאיס עלי על אחד מהם, יש אומרים שבמקרה זה רשאים לכופ את זה שמאוס עליה²⁸, אך מן הראוי להחמיר שלא לכופו אלא

עיי"ש שפקפק על דברי הב"ש הנ"ל. הפלאה לכתובות קו"א סעי' י"ח, עיי"ש שדחה את דברי הב"ש הנ"ל, חזו"א הל' כתובות סי' ס"ט סקב"ג ד"ה "ובפ"ת", עיי"ש שהביא את החת"ס הנ"ל שרצה להשוות מום דנכפה שהעלים אותו לדברי הרא"ש הנ"ל ותמה עליו שם והסיק: אלא ודאי אין דברי הרא"ש אלא בפיתה אשה שאינה ראויה לו והוא ידע שלא תתפייס עמו לעולם אלא רצה להערימה שתהא אגידא בו ויוציא כסף בעד הגירושין או רצה לצחק בה וכיו"ב וקדשה בצנעא שלא בדרך כל הארץ רק שהבהילה בפיתויים לפי שעה, ובזה דעת הרא"ש דמן הדין הפקיעו חכמים הקידושין וכדאמר יבמות ק"י א' וכו', אלא שלא סמך הרא"ש על זה לחוד אלא שסמך על הגאונים האומרים דבמאיס עלי כופין ^{לדעת הר"מ} וזה דעת הר"מ מעיקר הדין, ודעת הרי"ף מצד תקנתא דמתיבתא, אבל בקידוש אשה שמצפה שתתפייס לו ותותר על מומו, ודאי הוי קידושין ומעולם לא הפקיעו חכמים הקידושין כיון דלולא המום הם מתקבלים זע"ז ונוחים זל"ז, שכיח הדבר שמקבלת וכמו שאמרו חכמים אשה בכל דהו ניהא לה, והבו דלא להוסיף על דברי הרא"ש בכפיה, עכ"ל. (וצ"ע מש"כ החזו"א בסו"ד שם דהב"ש שצדד לכופ בדלא ידעה מן המומין לא דן מדין קדש ברמאות לכופ מדין מאיס עלי, עכ"ד. ודבריו צ"ע שהרי הב"ש כתב שם להדיא שכופין מדין קדשה ברמאות שכתב הרא"ש בכלל ל"ה, וצ"ע). והנה אף מדברי המהרי"ט הנ"ל בח"ב אבהע"ז סי' מ' (הו"ד לעיל הע' 23) מוכח להדיא דפליג על הב"ש. שהרי כתב שם דדוקא ברמאות דומיא דהגמ' ביבמות ק"י שמצינו לחז"ל שכתבו להדיא להפקיע את הקידושין, על כן בכה"ג אף בזמנינו שאין בידינו כח להפקיע את הקידושין אולם יש בידינו לכופ את הבעל ונחשב כפיה כדין כמשנת"ל, משא"כ ברמאות של העלמת מומין שלא מצינו להדיא לחז"ל שכתבו להפקיע את הקידושין, א"כ ה"ה שלא נוכל לכופו. ועי' עוד בשו"ת גבעת פנחס סי' י' שדחה אף הוא את דברי הב"ש, והו"ד בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שכ"ז בסו"ד שם, ועיי"ש במהרש"ם שהסיק אף הוא שיש לפשר בנידון ולא לכופה לגט כמש"כ בשו"ת גבעת פנחס. ועי' עוד בשו"ת עטרת שלמה (קרליץ) ח"א סי' ד' סק"ה שכתב דדוקא לגבי כפיית האשה דימה הב"ש דין זה לשו"ת הרא"ש משא"כ לגבי כפיית הבעל.

¹²³⁴⁵⁶⁷אח"ח

28. עי' בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי סי' ו' (דף כ"א ע"ב ט"א) שכתב בכה"ג וז"ל: עוד נוכל לומר ולפרש לשון הריטב"א ז"ל דהכי קאמרה בהאי ניהא לי ואידך מאיס עלי דלדעת הראשונים ז"ל אפי' בנשואה ודאי כמה ימים ושנים, אי אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו לגרשה וכו', ואיברא ודאי שכל האחרונים ז"ל קראו תגר על סברא זו ומכללם הריטב"א ז"ל בחידושי ובתשובותיו, היינו דוקא בנשואה או ארוסה גמורה שלא תהיה עיניה נותנת באחר ומפקעת עצמה מבעלה, אבל היכא דלא מיקדשא לשום חד בודאי אלא אגידא בקידושי ספק, פשיטא ודאי

לעשות כנגדו את ההרחקות דר"ת בלבד²⁹.

1234567 n"ח

דאי אמרה על אחד מהם מאיס עלי דכופין לגרש. עכ"ל. ועיי"ש שהביא ראייה לכך מתשו' הרא"ש הנ"ל בכלל ל"ה (עי' לעיל הע' 23), וכתב שם דאע"ג דהרא"ש חולק על הרמב"ם וסובר דאין כופין במאיס עלי, "מ"מ בסיבה מועטת נטה לכופ' במאיס עלי ואפילו במקום קידושין ודאין, כ"ש במקום קידושי ספק". ולענ"ד ליכא ראייה מתשו' הרא"ש הנ"ל שהרי הרא"ש לא כתב שם לכופו בגלל "סיבה מועטת" אלא כוונתו כמש"כ מהרי"ט בח"ב סי' מ' משום דבכה"ג אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה בזמן התלמוד, ועל כן בזמנינו ניתן לכופ' אותו מן הדין כמשנת"ל בהע' 23, משא"כ בנר"ד לא דמי כלל לסוגיא ביבמות דף ק"י ע"א שהוא המקור לתשובת הרא"ש, עיי"ש.

אוצר החכמה

29. שו"ת ר' בצלאל אשכנזי סוף סי' י"ט, עיי"ש שבתחילה כתב כמש"כ בסי' ו' הנ"ל דשורת הדין הוא דכייפינן לההוא דמאיס לה, אך סיים שם: ומי שליבו נוקפו, ליעביד הרחקה דר"ת ז"ל וכמש"כ מהרי"ק בתשובותיו סי' ק"ב. עכ"ל. בנוסף לזה יש להוסיף את מש"כ לעיל בהע' 28 דיש לדחות את ראית רב"א משו"ת הרא"ש הנ"ל, כמו"כ יש להוסיף דמסברא לית לן לפלוגי בין נישואי ודאי לנישואי ספק, שהרי אם בנישואי ודאי ס"ל לרא"ש כר"ת דאי כפינן ליה בטענת מאיס עלי הוי גט מעושה, א"כ בספק נישואין אי כפינן ליה הוי ספק גט מעושה. והניחא אי היתה אסורה להתקדש לו קידושי ודאי, אפשר דבכה"ג היה מקום לכופו ככל הפסולין, וגם בזה הסתפק ר' בצלאל אשכנזי בסי' ו' שם (דף כ' ע"א ט"ב) אי כופין בכה"ג שלא נאסרה בעת הקידושין אלא רק אח"כ לאחר שנשא שני, אך בנר"ד שלא אסורה לו להנשא כלל, מהיכי תיתי לכופו לגרש בטענת מאיס עלי. שו"ר בשו"ת אור גדול סי' ה' סקי"א ד"ה "ובעת" שהביא משו"ת מהר"ח או"ז סי' ק"ע שכתב בשם הרב ר' מאיר מספרד דכפינן בספק מקח טעות בקידושין. ועי' בשו"ת מהר"ח או"ז סי' קכ"ו שהביא באריכות את ראית הר"מ הספרדי (הרמ"ה) מהא דכפינן בטענת חוטרא לידה דאף דקים לה דהבעל אינו יורה כחץ "אלא בנפשה מי קים לה אי בת אולודי היא וכו', על כרחך טענת ספק היא ואפ"ה כייפינן ליה, והרי דברים ק"ו ומה התם שבא בטענת ספק להוציא מנישואי ודאי כופין להוציא, הכא שבא בטענת ספק להוציא מקידושי ספק אינו דין שכופין אותו להוציא", עכ"ל. ולענ"ד צ"ע רב בראייתו, שהרי אשה המוחזקת לאשה בריאה והיא מרוב הנשים היולדות, מהיכי תיתי לתת לה דין של ספק האם תלד אם לאו, הרי פשיטא שנחשבת כראויה ללדת, וכשבאה בטענת חוטרא לידה, הרי באה בטענת ודאי ואינה טענת ספק כלל. שו"ר בחזו"א הל' כתובות סי' ס"ט סקכ"ג ד"ה "ומש"כ הב"ש", עיי"ש לאחר שהביא את שי' הב"ש דכופין אף במומין שהסתיר ולא ידעה משום דהוי מקח טעות, כתב שם החזו"א: "והיינו דהוי ספק קידושין, צ"ע למה יכפוהו מספק, אם הו' קידושין הרי אינו חייב לגרשה, ואם אינה מקודשת, א"צ גט, וכיון דהוא רוצה בה למה יכפוהו להוציא". וחזינן דס"ל דאין כופין בספק קידושין. וכן ראיתי להגר"ע יוסף (בחוברת משואות א' אלול תש"כ, הו"ד באוצהפ"ס סי' ע"ז סקי"ט) אחר שהביא שם את דברי האור גדול ומהר"ם או"ז הנ"ל כתב: ואף שיש לדייק להיפך מאיזה פוסקים, מ"מ לא יצא הדבר מכלל ספק. עכ"ל.

יז. דין זה שאין כופין בטענת מאיס עלי הוא בין בנשואה ובין בארוסה³⁰.

יח. טענה האשה מאיס עלי מחמת שבעלה משומד, עיין בזה בפרק יא סעיפים ג-ז³¹.

יט. טען הבעל שאשתו מאוסה עליו, ויש לו אמתלא ברורה לדבריו, כופין את האשה לקבל גט בע"כ³², ויש אומרים שאין כופין³³.

30. עי' בשו"ת הרא"ש כלל מ"ג א-ב שנשאל שם לגבי ארוסה האם כופין בטענת מאיס עלי, וכתב שם דאין לכופ בזה כדעת ר"ת, עיי"ש. וכ"כ מהרי"ק בשורש כ"ט והו"ד בח"מ סי' ע"ז סק"ז, ועיי"ש בסו"ד שכתב דכן דעת הרמ"א שם. וכ"כ הב"ח בסי' ע"ז שכ"כ בשו"ת ריב"ש סי' שס"א והו"ד בכסף משנה הי"ב. וכ"כ בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי סי' ו' (דף כ"א ע"ב ט"א) וכ"כ בשו"ת דבר שמואל (אבוהב) סי' ס"ג.

1234567

31. עיי"ש שהארכנו בזה, ועי' עוד בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ע"ג שכתב דלא מיבעי לשיטת הרמב"ם ודעימיה דס"ל דכופין בטענת מאיס עלי וכ"ש במשומד דמאיס ומאיס, אלא אף לשי' הרשב"א דס"ל דאין כופין אלא בשנויים בפ' המדיר, איכא למימר דבמשומד מודה מכמה טעמי, ראשית י"ל דלא מנו שם אלא בישראל אבל משומד פשיטא דכופין ואי נמי משום דחמיר ופשיט לא תני לה, ומש"כ מהר"ם דאין כופין משום דלא תני במתני' רשע, י"ל דרשע לחוד ומשומד לחוד, וטעמא דטב למיתב טן דו לא שייך במשומד, עיי"ש.

32. שו"ת צמח צדק אבהע"ז סי' קל"ב וז"ל: ועפ"ז נראה דרגמ"ה שתיקן שלא לגרש אשה בע"כ ושלא לישא אחרת עליה, הא כיון דודאי לא יפה כח האשה מכח האיש כמ"ש בתשו' הרא"ש, א"כ בטוען מאיס עלי ונותן אמתלא אמיתית, נראה דג"כ יכול לגרשה בע"כ מאחר דאפילו האיש כופין כה"ג אף שאינו מדאורייתא מ"מ תקנו כן, א"כ ודאי גם באשה יש לנהוג כן, דלא יהא חמור כח חר"ג מהפקעת קידושין וכו', עכ"ל. וכ"כ בשו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' ק', וכ"כ בספר בני אהובה על הרמב"ם פי"ד מאישות הט"ו, וכ"כ בשו"ת גליא מסכת אבהע"ז סי' ה', וכ"כ רשד"ם סי' צ"ג, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' צ"ג בסו"ד שם, וכ"כ בספר אבני אפוד לאבהע"ז סי' ע"ז אות ד' בשם ספר פאת נגב אבהע"ז סי' טו"ב בשם מהר"ש מאטאלון בתשובתו שבספר צל הכסף ח"ב אבהע"ז סי' י' דף ל"א ע"א. וכ"כ בספר עטרת שלמה (קרליץ) ח"א סי' כ"א סק"ג ד"ה "ולפ"ז". ועי' עוד בפד"ר י"א עמ' 68 ובספר שורת הדין ט' עמ' ק"מ שהביאו ראיה לכך שדוקא בנותן אמתלא המבוררת לביה"ד כופין אותה לגרשה בע"כ, שהרי רבים מן הפוסקים ס"ל דאף לשי' הרמב"ם דכופין, הוא רק בנותנת אמתלא מבוררת לביה"ד, ומאחר שדין האשה הושווה לדין האיש כמ"ש הרא"ש בכלל מ"ב, על כן בעינן נמי בבעל הטוען מאיסה עלי שיתן אמתלא מבוררת וכמש"כ הצ"צ הג"ל.

33. פת"ש אבהע"ז סי' ע"ז סק"ב בשם ישועות יעקב, עיי"ש שכתב שאין הדין נותן לגרשה בע"כ. ועי' עוד בכנה"ג אבהע"ז סי' א' הגב"י ל"ג שכתב דאם אמר מאוסה עלי

שיטת הרמב"ם והסוברים כמותו בטוענת מאיס עלי

כ. יש הסוברים שבטוענת מאיס עלי כופין את הבעל לגרש³⁴, ואין הלכה כדבריהם³⁵.

כא. כל הפוסק מכאן ולהבא כשיטת הרמב"ם וכפה את הבעל לגרש בטענת מאיס עלי, יש אומרים שהגט בטל אף בדיעבד³⁶ ויש שמקילים בזה³⁷.

אסור לו לישא אחרת מחרם רגמ"ה, ולא העיר שם דרשאי לכופה לקבל גט ואז יכול לישא אחרת, ואפשר דס"ל כישוע"י הנ"ל. ועי' ברמ"א סי' קי"ז סעיף י"א שהביא בתחילה את תשו' הרא"ש דלא תקן רגמ"ה שתהא האשה עדיפא מאיש ועל כן באשה נכפית כופין "אבל משום שאר מומין אינו יכול לגרשה בע"כ", ומקור דבריו ממנהרי"ק שורש ק"ז, עיי"ש שכתב דהשתא היא מאוסה בעיניו ובכ"ז אין כופין. ואפשר דהוא משום שידע מהמום וחזי עמה מספר שנים כמבואר במנהרי"ק שם והוי בגדר מאיס עלי באמתלא שאינה מבוררת. וצ"ע. ועי' עוד בכנה"ג סי' קי"ז הגב"י ו' משכ"ב.

34. רמב"ם פי"ד מהל' אישות ה"ח, וז"ל: אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי, כופין אותו להוציא לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה. עכ"ל. ועי' במ"מ שם בהסבר דברי הרמב"ם, ועי' בחי' הריטב"א לכתובות ס"ג ע"ב שכתב דאף רש"י ס"ל כרמב"ם, וכ"כ המרדכי לכתובות סי' ר"צ בשם רש"י, וכ"כ בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ע"ג בשם רש"י. (אך בתוס' בכתובות סג, ב כתבו בשם רש"י דאין כופין. וכ"כ בתוס' גיטין פד, א ובספר הישר לר"ת חלק התשובות סי' כ"ד ובחי' רמב"ן ור"ן לכתובות שם). ועי' בחוט המשולש (שבתשנ"ץ) טור ג' סי' ל"ה שכתב דכ"ד רש"י ורגמ"ה ור"י ורשב"ם וראב"ד וסמ"ג. ועי' במרדכי לכתובות סי' קפ"ו שכ"כ ר"ח (וסותר לאמור בתוס' כתובות סד, א דר"ח ס"ל דאין כופין). וכ"כ או"ז ח"א סי' תשנ"ד בשם הר"ר ישעיה, וכ"כ מהר"ח או"ז סי' קנ"ה. ועי' בתשובת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהו"ד בשו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' כ"ו סק"א שהשיג על דברי חוט המשולש הנ"ל וכתב דרש"י ורגמ"ה ור"י וראב"ד וסמ"ג אין כלל ראייה שסוברים שכופין ונשארו רק הרמב"ם והרשב"ם דס"ל הכי, והוסיף שם בשו"ת צ"א בד"ה "ואעידנו" דאף התורי"ד בשם רב שרירא ס"ל הכי, וכן הגאונים תקנו לכופו והכי ס"ל לרי"ף. ועי' בחי' רשב"א לכתובות סג, א שכתב "ולפי השמועה רבינו הגדול ז"ל משם תקנתם של הגאונים", כלומר דס"ל דאף הרמב"ם סובר דמדינא אין כופין אלא שכופין מתקנת הגאונים. וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קצ"ה דהרמב"ם והרי"ף תקנו כן מהטעמים שלהם ואינן משורת הדין. וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תר"א, וז"ל: גם משכ"כ הרמב"ם ז"ל דבאומרת מאיס עלי כופין אותו, אינו מדינא דגמרא. עכ"ל. וכ"כ ריב"ם שבתשובות חכמי פרובניציא סי' ע"ט עמ' 297.

35. עיין לעיל סעיף א' והע' 1.

36. עי' כנה"ג אבהע"ז סי' ע"ז הגב"י י"א שכתב: בלהבא אין חילוק בין לכתחילה

כב. יש אומרים שנהגו בכל הארצות שאף במקום שפוסקים עפ"י פסקי הרמב"ם בכ"ז אין כופין בטענת מאיס עלי³⁸, ויש אומרים

לבדיעבד, אלא כל המעשה, הוא מרבה ממזרים בישראל, רש"ל סי' מ"א. ועי' בשו"ת מהרש"ל שם שהביא את דברי הרא"ש שכתב "ועל להבא אני אומר אבל אם לשעבר סמכו על דברי הרמב"ם מה שעשה עשוי, עכ"ל. וכתב מהרש"ל על דבריו: "ומשמע דכל להבא לא חילק בין לכתחילה בין בדיעבד אלא כל המעשה הוא מרבה ממזרים, וכ"כ הרשב"א אפי' במקומות שנהגו לדון הכל עפ"י הרמב"ם בין לחומרא בין לקולא, אפ"ה בדין זה אין ראוי לדון כמותו אם לא שכבר נעשה המעשה במקומות הללו, דמשמע הא במקומות אחרים מחזירין ההוראה, והמורה המעשה לגט הוא המרבה ממזרים. עכ"ל. ועי' עוד בשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' י"ד שכתב דמשמע משו"ת הרשב"א ח"א סי' ק"צ שחולק על הרא"ש בזה, והו"ד בכנה"ג הנ"ל הגב"י י'. ועי' עוד במ"מ פי"ד מאישות ה"ח שכתב שאם כפו, אף אם נשאת תצא, והו"ד בריב"ש סי' ק"ד ובח"מ סי' ע"ז סק"ה, וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תקע"ג ובמיוחסות סי' קל"ח, וכ"כ בספר הישר לר"ת חלק התשובות סי' כ"ד. ועי' עוד לעיל סעיף ו' והע' 8.

37. שו"ת מהרשד"ם אבהע"ז סי' י"ז (דף י' ע"ב ט"ב), עיי"ש שכתב וז"ל: ומה הרויחו שסמכו על הרמב"ם, לכלל הפחות היה ראוי לאותן שישנן בעין להוציאן מבעליהן או להחזיק בניהם לממזרים ולמה היה מעלים העין על מה שנעשה, והיה לו לתקן כל מה דאפשר, אלא ודאי דכיון שנעשה ע"פ הרמב"ם, אין להרהר אחר בי"ד אחר שנעשה על פיו. עכ"ל. וכ"כ בחוט המשולש (שבתשכ"ץ) טור ג' סי' ל"ה, וכן משמע מהחזו"א הל' כתובות סי' ס"ט סקכ"ג, עיי"ש שהביא את הפת"ש בסי' ע"ז סק"ח בשם שו"ת חת"ס דבנכפה שלא ידעה, כופין אותו, וכתב שם החזו"א בד"ה "והנה", וז"ל: והנה הוראת הח"ס ז"ל אי אפשר לקיימה אלא לסמוך על הפוסקים דבמאיס עלי כופין, וכבר כתב הרא"ש בתשובה דאלו שהורו כן, מה שעשו כבר עשוי, עכ"ל. וצ"ע על החזו"א שלא הזכיר כלל את שו"ת מהרש"ל הנ"ל שהחמיר בזה אף בדיעבד. ועי' עוד לעיל סעיף ו' והע' 9.

38. שו"ת מהר"י בי רב סי' מ"א, עיי"ש שכתב: וכבר נהגו בכל הארצות אפילו במקום שפוסקים ע"פ ספריו שאין כופין לגרש בטענת מאיס עלי והכופה לגרש בזה מרבה ממזרים בישראל. עכ"ל. ועי' בתשב"ץ ח"ב סי' רנ"ו שכתב: ובמקומנו זה מיום שנתיישבנו בו הסכמנו לדון עפ"י ספרי הרמב"ם מלבד קצת דברים אחד מהם דין מורדת, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת יבין ובוועז ח"ב סי' כ"ג: ויש מקומות שמתנהגים עפ"י ספרי הרמב"ם ואינם נוטים מדעתו כמו מקומנו זה אלגזאיר שהרבנים הראשונים שהיו בכאן מוריני הריב"ש ומוריני הרשב"ץ הסכימו שיתנהגו עפ"י המשנה תורה זולתי ב-ג' מקומות בדין המורדת דמאיס עלי וכו'. עכ"ל. ועי' עוד בשו"ת מהרש"ל סי' מ"א שכתב: ואפילו במקומות שנהגו לדון הכל עפ"י הרמב"ם בין לחומרא בין לקולא, אפ"ה בדין זה אין ראוי לדון כמותו. ועי' עוד בפד"ר ג' עמ' 205 שהביא שתי תשובות מרבני תימן שאף שנהגו שם כרמב"ם בכ"ז "כבר פשטה הוראה בכל ארצותינו שלא כדעת הרמב"ם", עיי"ש בשם שו"ת מעשה איש סי' י"א שהביא את התשובות הנ"ל.

שבמקום שנהגו עפ"י פסקי הרמב"ם, כופין בטענת מאיס עלי³⁹.

כג. כשיש צדדים נוספים להקל ולכוף, יש לצרף אף את שיטת הרמב"ם להקל בזה ולכופו לגט⁴⁰.

כד. לשיטת הרמב"ם שכופין בטענת מאיס עלי, כפיה זו היא דוקא לאחר שהאשה נותנת אמתלא לדבריה⁴¹, ויש אומרים שיש אף צורך באמתלא הנראית לעיני ביה"ד שאכן היא נכונה⁴², ויש אומרים שרק באמתלא שהוא מאוס עליה מחמת בעילה כופין

39. שו"ת רשב"א ח"ב סי' רע"ו, עיי"ש שכתב: ומ"מ אם נהגו באותן המקומות להיות עושין כהרמב"ם הנח להם כי גם הגאונים ידעת שאמרו שכופין כל שהיא מורדת ובמקומות שנהגו על פיהם, אין בנו כח לחלוק עליהם ולבטל דבריהם. עכ"ל. ועי' עוד בשו"ת הריטב"א סי' קנ"ג שכתב: אבל אם אמרה מאיס עלי, דין אחר הוא, וידעתי שאתם נוהגים כדברי הרמב"ם, ואנו שיטה אחרת יש לנו באומרת מאיס עלי. עכ"ל. וחזינן שלא העיר להם על מנהגם והסכים עם מנהגם משום שהוא מקום שנוהגים לפסוק בכל ההלכות כרמב"ם. ועי' בפד"ר ג' עמ' 203 שכתבו שאף משו"ת הר"ן סי' ס"ב משמע כן. ועי' עוד בשו"ת מעשה איש הנ"ל בסי' י"א שהביא פס"ד מביה"ד בצנעא שבתמן שכתבו: ומה גם שמחזינו זה ארץ התימן אתריה דהרמב"ם הוה והוא ז"ל פסק באומרת מאסתיהו שכופין לגרש שאינה כשבויה להבעל לשנוי לה. עכ"ד. ועיי"ש שביה"ד בצנעא השיב על דבריהם של שני הדיינים הנ"ל שכתבו שאין כופין אף בתימן. ועי' עוד בשו"ת יביע אומר ח"ג סי' י"ט שהאריך בזה.

40. עי' בשו"ת ב"י דיני יבום וחליצה שאלה ב' שכתב וז"ל: מ"מ היכא דאמרה מאיס עלי, פשיטא דכופין לחלוץ לדעת רש"י והריא"ף והרמב"ם דאית להו דכופין הבעל לגרש בטענת מאיס עלי וכו', ואע"ג דפשיטא דהאידנא לא עבדינן עובדא לכוף בטענת מאיס עלי וחוששין לדברי ר"ת וכו', מ"מ בדאי הם המתירים להעשות סניף לאותם האומרים דכופין לחלוץ למשנה אחרונה ולהצילנו מחשש חליצה מעושה. עכ"ל. וכ"ד שו"ת בנימין זאב סי' ע"ט, וכ"כ בשו"ת צמח צדק אבהע"ז סי' רס"ד, וכ"כ בשו"ת יביע אומר ח"ג סי' כ' אות ל"ד, וכ"כ בפד"ר ה' עמ' 158, 157 דכשיש כמה צירופים, מצרפים אף את שיטת הרמב"ם, וכ"כ בפד"ר א' עמ' 38 ובפד"ר ד' עמ' 251 ובפד"ר ט' עמ' 184.

41. ב"י אבהע"ז סי' ע"ז וז"ל: וכתבו הגמיי' (אות ה') בשם התוספות ובשם הר"מ שאף לדברי האומרים דכטענת מאיס עלי כופין להוציא, היינו דוקא בנותנת אמתלא לדבריה וטענה הנראית למה הוא מאוס עליה. עכ"ל. וכ"כ מהרשד"ם יור"ד סי' ק"מ.

42. מאירי כתובות סג, א, וז"ל: ואף לשיטת גדולי המחברים (הרמב"ם) פירשו רבותי בדבריהם דוקא כשטוענת כך מן הדין, ר"ל שאף אנו מכירים בו שהוא ראוי להמאס מחמת רוב פחיתותו והפסד עניניו אם במדות אם בשאר דברים מכווערים וכו', עכ"ל.

לדעת הרמב"ם משא"כ בשאר אמתלאות⁴³, אך יש אומרים שאין צורך דוקא במאיסות מחמת בעילה⁴⁴.

כה. יש אומרים שאף לשיטת הרמב"ם אין כופין כשהאשה תובעת גירושין וטוענת מאיס עלי, ודוקא במקרה שהבעל הוא התובע בביה"ד את אשתו בטענת מורדת והיא משיבה שהוא מאוס עליה ולכן מרדה בו, באופן זה כופין אותו לגרש⁴⁵.

כו. יש אומרים שאף לשיטת הרמב"ם, אין כופין בשוטים בטענת מאיס עלי אלא בדברים בלבד⁴⁶.

43. עי' בכנה"ג אבהע"ז סי' ע"ז הגה"ט כ' בשם מהר"א ששון סי' קפ"ו שהסתפק בזה, אך עי' בספר נתיבות משפט (על ר' ירוחם דף רי"ז טור ג') לאחר שהביא את הספק של מהר"א ששון כתב דפשיטא ליה לרמב"ם דבעינן שתאמר שמאוס עליה מחמת בעילה שהרי "דקדק וכתב דדוקא כשאומרת שאינה יכולה להבעל לו מחמת מאיסות דבכה"ג כופין להוציא ולגרש מיד כמ"ש בסו"ד שאינה כשבוית חרב שתבעל למי ששנא לה". עכ"ל. וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"ב אבהע"ז סי' מ' בדעת הרמב"ם שצריך שיהא ברור וניכר לנו שא"א להבעל מרצונה לו שהוא מאוס בעיניה. וכ"מ משו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סי' רס"א דבעי' מאיסות גופנית, עיי"ש שכתב: אבל אמרה מאיס עלי מחמת כו"כ כגון בעל פוליוס או מוכה שחין וכו', עכ"ד. וחזינן דבעי' דוקא כגון הני דהוא מאיסות הגוף. וכ"מ מתורי"ד כתובות ס"ד ד"ה "אבל אמרה", עיי"ש.

44. תשובת מהר"ש מאטאלון שבשו"ת צל הכסף ח"ב סי' י' דף ל"ה ט"א, וכ"כ בפד"ר ט' עמ' 183.

45. שו"ת רמ"א סי' צ"ו תשובת מהר"א אשכנזי, עיי"ש שהביא את דברי הרמב"ם פי"ד מהל' אישות ואח"כ כתב וז"ל: הנה מבואר לך שהרמב"ם ז"ל לא כתב שכופין כשהיא באה בטענת מאיס עלי לכופו לגרשה אלא כשהיא מורדת מתשמיש המטה והוא התובע ושואלין לה ומשיבה ואומרת שמחמת שמאוס עליה מרדה, הנה אז כתב שכופין אותו, וכו', א"כ נראה שבנר"ד שרחל באה לכפות את בעלה בטענת מאיס עלי, אפילו לדברי הרמב"ם לפי מה שפירשנו לדבריו ז"ל, אין כופין ראובן לגרשה שהרי רחל תובעת גירושין היא, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת חכמי פרובינציא ח"א סי' ע"ב בשם רבי יצחק בן רבי מרדכי קמחי.

46. עי' במאירי לכתובות ס"ג ע"ב שכתב בשם קצת מחכמי הדור שפירשו דאף הרמב"ם דס"ל דכופין כוונתו רק בהודעה שאם אינו מגרשה אין בידו משתדלין בהחזרתה, ועי' עוד בתשובת ר' שמעון ב"ר אושעיא בעל שמועות שבתשובות חכמי פרובינציא סי' ע"ז שכתב וז"ל: גם לדברי הר"מ ז"ל שכתב לשון כפייה ילפינן כפיית דברים כדאמרין בפרק השותפין (ב"ב ח, ב) אכפייה ואפיק מיניה ארבע מאות זוזי לצדקה וכו', ואין לומר שהר"מ סובר כופין אותו בשוטי היכא דאמרה מאיס עלי, דהא

כז. יש אומרים שבמקרים שבהם האשה מתגוררת בנפרד מבעלה ואין חשש שתבעל לשנוי לה, אף לשיטת הרמב"ם אין כופין כשטוענת מאיס עלי⁴⁷.

כח. יש אומרים שבמקרים שבהם האשה היא שגרמה למצב זה שבעלה מאוס עליה ויש באפשרותה להסיר את המאיסות, אף לשיטת הרמב"ם אין כופין את הבעל להוציא⁴⁸, אך במקרים שגרמה למאיסות ואין באפשרותה להסיר את המאיסות, צ"ע בזה האם ניתן לכופ את הבעל לגרש⁴⁹.

אשה לא מיפקדא אפריה ורביה, גם מטעם בעינא חוטרא לידה שאמרו ע"ז ביבמות סה, ב שכופין, אין כאן כי יכולה להעמיד בנים ממנו, הנאמר מפני שהיא שחצנית שנכופ את בעלה לגרשה אחר שלא נולדו בו מומין שכופין אותו להוציא. עכ"ל. ועיי"ש עוד תשובת הר' אברהם ב"ר יצחק שכתב: ומה שכתב (הרמב"ם) כופין אותו להוציא, לאו למימרא דבי דינא כפו ליה לאפוקה, דהא לית הכא שום מילתא שיהא בה כפייה וכו' אלא כופין אותו בזה הדרך שלא נכופנה שתבעל על כרחא, ורבים טעו בלשון הר"מ שחשבו כופין שכתב כפיית בי"ד עד שיאמר רוצה אני, ורחמנא ליצלן מהאי דעתא, עכ"ל.

47. פסקי הלכות (להגר"ד פרידמן) הל' אישות פי"ד ה"ב עמ' ד, ה, כ"ט (הו"ד בפד"ר ט"ו עמ' 180).

48. שו"ת ציץ אליעזר ט"ו סי' מ"ו ד"ה "ונראה", עיי"ש שדייק מלשוננו של הרמב"ם שכתב "לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה", וכוונתו לאמור בתורי"ד לכתובות ס"ד שהאשה אנוסה בדבר ולא מדעתה עושה כן, ולפי"ז באשה שמביאה על עצמה ברצון למאוס בבעלה ויש באפשרותה להסיר את המיאוס, על סוג זה של מורדת מסתבר שגם הרמב"ם יודה שאין כופין אותו לגרשה.

49. הגרש"ז אורבך זצ"ל הו"ד בשו"ת ציץ אליעזר י"ז סי' נ"ח, עיי"ש שהסתפק בזה במקרה שמתוך קטטה סימאה האשה את שתי עיניו ואח"כ באה בטענת מאיס עלי, עיי"ש שנשאר בצ"ע. ובשו"ת הנ"ל האריך להביא ראיות לכך שיש לכאורה צדדים לכופו לגט, אך העיר שם דלגבי סימאה שתי עיניו נחלקו בזה, וכל דברי הגרש"ז א הם לשיטות שכופין בניסמו שתי עיניו, (עי' לעיל פרק ח' סעיף ב').